

بررسی میزان توجه به توریسم در محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی

یوسف محمدیان

کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی و راهبر آموزشی و تربیتی شهرستان پارسیان

mohammadian_yousef@yahoo.com

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی میزان توجه به توریسم در محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی کشور ایران انجام شده است. در این پژوهش از روش توصیفی جهت مشخص نمودن مؤلفه های توریسم و از روش تحلیل محتوا به منظور بررسی و تحلیل کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی استفاده شده است. جامعه ی آماری پژوهش در بخش تحلیل محتوا، کتب مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی کشور بوده که برای مطالعه انتخاب شده است. ابزار جمع آوری اطلاعات، سیاهه های تحلیل محتوای کتب درسی و تحلیل تصاویر بود که پس از مطالعه مبانی نظری و بسترهای قانونی و طرح پیشنهادی، تهیه و تدوین شد. واحد تحلیل، جملات و تصاویر مندرج در کتب درسی بوده است. در بخش تحلیل محتوا مهم ترین یافته ها نشان دهنده ی آن بود که در مجموع از 867 جمله و 209 تصویر موجود در کتاب مطالعات پایه چهارم 27/80 درصد در بخش محتوا و 41/63 درصد در بخش تصاویر، از 1128 جمله و 194 تصویر موجود در کتاب مطالعات پایه پنجم 20/74 درصد در بخش محتوا و 50 درصد در بخش تصاویر و از 1166 جمله و 187 تصویر موجود در کتاب مطالعات پایه ششم 19/12 درصد در بخش محتوا و 41/17 درصد در بخش تصاویر در ارتباط با مؤلفه های توریسم بوده است.

کلید واژه ها: توریسم، مطالعات اجتماعی، دوره ابتدایی

آموزش و پرورش نهادی است که می‌توان از طریق آن مفاهیم مربوط به توریسم (گردشگری) را به مخاطبان ارائه کرد تا با آشنایی آن‌ها با این گونه مفاهیم از سویی میزبانان خوبی برای گردشگران بوده و از سویی دیگر خود نیز گردشگرانی باشند که به قوانین و مردم کشورهای دیگر احترام می‌گذارند.

توریسم قدمتی به بلندای تاریخ بشر دارد و در قرون گذشته از امتیازات ویژه‌ی عده‌ای انگشت شمار از مردم بود ولی در نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم و در اثر اختراعات مختلف و بهبود معیشت و وضعیت اقتصادی افراد و امنیت و اطمینانی که در وضعیت حمل و نقل مهم از زمینی، هوایی و دریایی به وجود آمد جریان مسافرت‌ها فزونی گرفت و توریسم به عنوان یک صنعت پیشرو جایگاه خود را در اقتصاد جهان مستحکم کرد.

توریسم هم اکنون جزو پردرآمدترین صنایع جهان قرار دارد و انتظار می‌رود بیش از 40 درصد اقتصاد جهان را به خود اختصاص دهد. این صنعت با بخش‌های مختلف جامعه به طور مستقیم و غیرمستقیم در تعامل قرار دارد و با داشتن اثرات مثبت عمیق و متقابل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از بخش‌های حائز اهمیت و مهم به شمار می‌رود.

باتوجه به جایگاه توریسم در عصر حاضر و نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروندان مسئولیت پذیر، لزوم تحول و بازنگری در برنامه درسی دوره‌های مختلف تحصیلی و پررنگ نمودن مفاهیم مرتبط با توریسم جهت ارتقا و رشد این صنعت یکی از دغدغه‌های مسئولین و برنامه‌ریزان به شمار می‌رود. براین اساس می‌بایستی تلاش‌های علمی و پژوهشی در کشور متناسب با سایر کشورها دوچندان شود تا بتوان از این طریق گام‌های اساسی و موثری در جهت رشد و توسعه‌ی این صنعت مهم و حیاتی برداشته شود.

بیان مسئله :

توریسم (گردشگری) به معنای فعالیتی است که افراد به صورت جمعی و انفرادی و خانوادگی باهدف معین (تفریح، استراحت و پرکردن اوقات فراغت، زیارت، بهره‌گیری از چشم‌اندازهای تازه و تجربیات جدید، تجارب، دیدار از دوستان و آشنایان، درمان، علم آموزشی و کسب دانش، شرکت در همایش‌ها و نمایشگاه‌ها، تماشای مسابقات ورزشی و ...) در داخل یا خارج محدوده جغرافیایی کشور محل سکونت خویش و با استفاده از وسایل حمل و نقل مسافرتی انجام می‌دهند و در ضمن این فعالیت در ارتباط و تعامل با جامعه میزبان، مراکز تفریحی و جاذبه‌های گوناگون توریسم می‌باشند (برنز، 2007).

چشم‌اندازهای زیبا، اقلیم مساعد، سواحل و آفتاب گرم، یادمان‌های تاریخی، اماکن مذهبی، هنرهای سنتی، ویژگی‌های رفتاری آدمیان و ... از عوامل به وجود آورنده‌ی توریسم هستند و در واقع همین عوامل باعث شکل‌گیری این فعالیت عظیم اقتصادی، فرهنگی و سیاسی می‌شوند. توریسم با انتقال ثروت از بخش‌های غنی و ثروتمند جوامع موجب ایجاد توازن اقتصادی می‌شود و با تولید مشاغل گوناگون و فراوان بر زندگی اجتماعی تاثیر مثبت می‌گذارد و باعث ارتقای سطح زندگی طبقات وسیعی از مردم می‌شود (ضیایی و میرزایی، 1386).

امروزه آموزش و پرورش یکی از راه‌های مناسب برای رسیدن به توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد و هم‌چنین به عنوان یکی از نهادها تاثیرگذار در ایجاد و تغییر رفتار افراد جامعه نقش مهمی را برعهده دارد و عملکرد غیر صحیح آن بر سایر نهادهای جامعه تاثیر مستقیمی خواهد داشت. دانش‌آموزان در مدرسه آموزش می‌بینند تا دانش‌ها و ارزش‌ها را فرا گرفته و ضمن ایجاد

تغییر در رفتار مهارت های اجتماعی را نیز کسب کنند تا بتوانند آن ها را در زندگی روزمره ی خود به کار ببرند و البته نقش برنامه ریزی در این امر بسیار مهم می باشد (هویدا ، 1378).

از آن جا که در نظام آموزش و پرورش کشور ما برنامه درسی مدارس یکی از اساس ترین منابع و مراجع یادگیری دانش آموزان محسوب می شود و اکثر فعالیت ها در چارچوب برنامه های درسی انجام می گیرد و کتب درسی یکی از مهم ترین عناصر برنامه درسی و مهم ترین رسانه آموزشی است. تحلیل این کتب از منظر توجه به توریسم می تواند راهگشا باشد ، از طرف دیگر باتوجه به شرایط حساس رشد در دوره ی ابتدایی ، تحلیل کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره دوم ابتدایی مورد توجه قرار گرفته است ، در واقع آن چه که مساله پژوهش حاضر را تشکیل می دهد این است که در کتب تعلیمات اجتماعی دوره دوم ابتدایی چه میزان مفاهیم مرتبط با تربیت توریسم مانند : فرهنگ و اقوام ایران ، جاذبه های تاریخی ، باستانی ، هنری ، فرهنگی ، طبیعی ، اماکن مذهبی ، قبور شهدا و میادین جنگ ، وسایل حمل و نقل مسافرتی ، اماکن پذیرایی و اقامتی ، ترویج فرهنگ سفر و توریسم ، مهمان نوازی و پذیرش گردشگران ، آثار و نتایج اجتماعی ، فرهنگی توریسم ، دیدگاه اسلام در مورد توریسم ، اماکن ورزشی و تفریحی و مانند آن ارائه شده است تا از این طریق بستر مناسبی برای تجدید نظر و ارائه پیشنهادات لازم جهت تجدید نظر و تغییر در برنامه درسی فراهم شود .

اهمیت و ضرورت تحقیق :

سفر و جهانگردی ریشه ای عمیق در ارزش های انسانی ، رفتار و فرهنگ دارد و موجبات فروریختن مرزهای بی اعتمادی را فراهم آورده و از پیش داوری در مورد مردم و کشورهای مختلف جلوگیری می کند تا درک درستی از تعامل مودت ، دوستی و صلح داشته باشند (الوانی و دهدشتی ، 1373).

توریسم به عنوان یکی از بزرگترین و پررونق ترین صنایع جهان محسوب می شود و طبیعت توریسم در هر جامعه ای متأثر از عوامل درهم پیچیده و درهم یافته سیاسی ، اجتماعی و هم چنین ویژگی های اقتصادی است . این صنعت نه تنها به عنوان منبع عظیمی برای کسب درآمد ارزی به شمار می رود بلکه به عنوان بستری مناسب برای تبادل فرهنگ ها و ارزش های معنوی ملت ها مطرح می باشد . امروزه تلاش دولت ها در این جهت است که امر مسافرت را در داخل کشورها و برای اتباع خود آسان کنند و آنان را به سفر تشویق نمایند ، زیرا این مسافرت ها نه تنها توزیع ثروت را در سراسر کشور متوازن می سازد و باعث ایجاد مشاغل گوناگون می شود بلکه در تحکیم مبانی فرهنگی و ملی میان افراد یک ملت نیز تاثیر فراوان دارد (محلاتی ، 1381).

مشاهده ی تمدن های گوناگون و تماس با مردمانی که سنت ها و فرهنگ های متفاوتی دارند ، بازدید از شهرها و بناهای باستانی که بیانگر خلاقیت های هنری ، گذشته های تاریخی ، وسعت قلمرو و پراز روح بلند بشری و درعین حال گویای حدس مگر و زورگویی و استعمار و استثمار انسان به دست هم نوع خویش بوده و تماشای طبیعت زیبا و روح نوازی که بازتاب عظمت و قدرت آفرینش و قدرت شگرف خالق هستی است انسان را از خود محوری دور می کند و شیوه ی نگرش او را به جهان گسترش می دهد و ژرفا می بخشد و به برکت سفر می توان به مفاهیم حیات پی برد و با دیدن مناظر و چشم اندازهای طبیعی و آثار خلاقیت های فکری بشر به وحدت و اتحاد عناصر هستی پی برد و به این ترتیب راه عشق به عالم وجود و مظاهر آن و دوستی با هم نوع خود و جامعه ی بشری را آموخت و در طریق پرورش نفس و تعالی روح گام برداشت (همایون ، 1376).

کشور ما ایران سرزمینی است وسیع و در بهترین موقعیت جغرافیایی قرار گرفته و از تنوع آب و هوا، جنگل‌ها، کوه‌ها، رودها، دریاها و آفتاب‌های درخشان بهره‌مند است و این سرزمین ارزش‌های عظیم و غنی فرهنگی، مذهبی و تمدنی پرفروغ دارد که به سبب موقعیت ممتاز جغرافیایی و مردمان مهمان‌نواز از دیرباز مورد توجه گردشگران و جهانگردان بوده است (کازمی، 1385).

باتوجه به جاذبه‌های فراوان توریسم و نقش حیاتی آموزش و پرورش در تعلیم و تربیت امید است این پژوهش بتواند به

- طراحان برنامه درسی کمک نماید تا با مطالعه‌ی همه‌جانبه‌ی مفاهیم توریسم به تدوین محتوایی مناسب جهت پیشرفت و توسعه‌ی این صنعت مهم و حیاتی بپردازند.

- بسط دانش، بینش و نگرش معلمان و مربیان و دانش‌آموزان در حوزه‌ی توریسم کمک نماید.

تعریف مفهومی و عملیاتی واژه‌های تحقیق:

برنامه درسی

کلمه‌ی برنامه درسی معادل واژه‌ی انگلیسی «Curriculum» است، که این واژه ریشه لاتین دارد و به معنی فاصله و مقدار راهی است که باید طی شود تا فرد به هدف برسد (یارمحمدیان، 1386).

دال^۱ برنامه درسی را "محتوا و جریان رسمی و غیر رسمی، که از طریق آن فراگیر معلومات و روش فهمیدن راتحت نظارت مدرسه کسب می‌کند، مهارت‌ها را فرامی‌گیرد و نگرش و ارزش‌گذاری و ارزش‌ها را تغییر می‌دهد" می‌داند. آیزنر^۲ نیز معتقد است "برنامه درسی عبارتست از یک سلسله وقایع آموزشی طراحی شده که به قصد تحقق نتایج آموزشی برای یک یا چند دانش‌آموز پیش بینی شده است" (ملکی، 1388).

توریسم^۳

لغت گردشگری tourism از کلمه tour به معنای گشتن اخذ شده که ریشه در لغت لاتین turns به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدأ و مقصد چرخش دارد که از یونانی به اسپانیایی و فرانسه و در نهایت به انگلیسی راه یافته است. در فرهنگ وبستر^۴ توریسم به سفری که در آن مسافرتی به مقصدی انجام می‌گیرد و سپس بازگشتی به محل سکونت را دربردارد، اطلاق می‌گردد. در فرهنگ لغت لانگمن^۵ توریسم به معنای مسافرت و تفریح برای سرگرمی معنا شده است. در فرهنگ لاروس^۶ توریسم به معنای مسافرت برای تفریح (لذت‌یاری) آمده است (پاپلی یزدی و سقایی، 1386، ص 19).

1 - Doll
2 - Eisner
3 - Tourism
4 - Webster
5 - Longman
6 - Larousse

توریسم از نظر سازمان جهانی توریسم (WTO⁷) فعالیتی است که افراد باهدف تفریح، تجارت یا سایر اهداف به مقصدی خارج از محیط زندگی خود سفر کرده و در آن جا اقامت کنند (السن⁸ و مارتینسن⁹، 2007).

در این پژوهش توریسم بر اساس سیاهه‌ی تحلیل محتوا که با استفاده از ادبیات تحقیق و مطالعه مبانی نظری و توسط صاحب نظران مربوطه تهیه شده است مورد بررسی قرار گرفت و مفاهیم مرتبط با آن عبارتند از:

- جاذبه‌های تاریخی، باستانی، هنری، فرهنگی که شامل بناهای تاریخی، موزه‌ها، مساجد، معابد قدیمی، آرامگاههای اسطوره‌های ادبی و فرهنگی، نقوش برجسته و سنگ نوشته‌های باستانی، صنایع دستی و جاذبه‌های فرهنگی ویژه مناطق مختلف است.

- جاذبه‌های طبیعی شامل مناظر طبیعی مانند رودخانه‌ها، کویر، دریا، سواحل، جنگل‌ها و حیات وحش می‌باشد.

- اماکن و شخصیت‌های مذهبی، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس که شامل آرامگاههای امامان و بزرگان مذهبی، مقبره‌های شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و هم‌چنین تصاویر میادین جنگ و دلاوری‌های رزمندگان می‌باشد.

- وسایل حمل و نقل مسافرتی که شامل همه وسایل نقلیه زمینی، هوایی و دریایی می‌باشد.

- اماکن پذیرایی و اقامتی که شامل اماکن اقامتی مانند هتل، مسافرخانه‌ها و رستوران‌ها و اماکن ورزشی که شامل مجتمع‌های ورزشی و پیست‌های اسکی می‌باشد.

- دیدگاه دین اسلام در مورد توریسم، ترویج فرهنگ سفر، مهمان‌نوازی و پذیرش گردشگران و آثار و نتایج اقتصادی، سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، زیست محیطی و بهداشتی توریسم و توجه به فرهنگ و مذهب اقوام مختلف از دیگر مفاهیم مرتبط با توریسم می‌باشد.

تحلیل محتوا¹⁰

تحلیل محتوا طبق نظر برلن¹¹ عبارت است از: «یک روش پژوهش برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ظاهری ارتباطات است» (یارمحمدیان، 1386، ص 150).

تجزیه و تحلیل یک روش علمی است، برای ارزشیابی و تشریح عینی و منظم پیام‌های آموزشی (میرزاییگی، 1387).

یک روش پژوهش منظم برای توصیف عینی و کمی محتوای کتاب‌ها و متون برنامه‌درسی و یا مقایسه‌ی پیام‌ها و ساختار محتوا با اهداف برنامه‌درسی (یارمحمدیان، 1386، ص 150).

در این پژوهش تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی با سیاهه‌های تدوین شده براساس مطالعه مبانی نظری توریسم مورد تحلیل قرار گرفت و جملات و تصاویر موجود پس از تبدیل به کمیّت مورد تفسیر قرار گرفتند.

⁷ - World Organization Tourism

⁸ - Olsson

⁹ - Martinnsson

¹⁰ - Content Analysis

¹¹ - Berel Berlson

محتوا^{۱۲}

سیلور^{۱۳} و الکساندر^{۱۴} محتوا را مجموعه ای از حقایق، مشاهدات، داده ها، دریافت ها، تشخیص ها، حساسیت ها، طرح ها و راه حل های برگرفته از آن چه که ذهن های انسان ها درک کرده اند و آن بناهای ذهنی که این محصولات تجربه را درون دانش، ایده ها، مفاهیم، تعمیم ها، اصول، طرح ها و راه حل ها دوباره سازمان و نظم می دهد تعریف می کنند. (ملکی، ۱۳۸۸)

محتوا چیزیست که قرار است آموزش داده شود، و یا آن چه که می خواهیم یادگرفته شود. هم چنین محتوا را می توان شامل کلیه ی مطالب، مفاهیم و اطلاعات مربوط به یک درس دانست. (میرزابیگی، ۱۳۸۷)

در این پژوهش محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی با سیاهه های تحلیل محتوای توریسم مورد بررسی قرار گرفت.

اهداف پژوهش: هدف کلی پژوهش

- بررسی میزان توجه به توریسم در محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی.

اهداف ویژه پژوهش

- بررسی میزان توجه به مولفه های توریسم در کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم ابتدایی
- بررسی میزان توجه به مولفه های توریسم در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی
- بررسی میزان توجه به مولفه های توریسم در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی

پرسش های پژوهش

- میزان توجه به توریسم در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه چهارم چگونه است؟
- میزان توجه به توریسم در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم چگونه است؟
- میزان توجه به توریسم در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

روش تحقیق

¹² - Content
¹³ - Saylor
¹⁴ - Alexander

روش انجام این پژوهش یک روش تلفیقی می باشد که از روش توصیفی و تحلیل محتوا استفاده شده است . در مرحله ی اول روش انجام پژوهش در گروه پژوهش های توصیفی است . در این مرحله سعی شد با جستجوی مهم ترین ، جدیدترین و مرتبط ترین اطلاعات از بانک های اطلاعاتی و موتورهای جستجو نظیر ERIC, GIGAPEDIA , GOOGLE , IRANDOC , SID , ... و سایت های مرتبط با توریسم نظیر www.tourismscience.ir , www.Unwto.org , www.2rism.net , www.istta.ir , مبانی نظری استخراج و دسته بندی شود و با استفاده از منابع علمی و معتبر و پیشینه پژوهشی مؤلفه های توریسم مشخص و فهرستی از مؤلفه ها تنظیم گردید . مرحله ی دوم انجام پژوهش ، تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی بوده است

در این پژوهش بر اساس سیاهه های تحلیل محتوا که بر اساس مطالعات نظری مرحله ی اول تنظیم شد ، محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی مورد تحلیل قرار گرفت تا میزان انطباق آن ها بامؤلفه های گردشگری مشخص شود .

جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری در این پژوهش در بخش مطالعه مبانی نظری شامل کلیه ی منابع و مطالب مرتبط با گردشگری بوده که از سایت ها و منابع معتبر علمی تهیه شده است . در بخش دوم (تحلیل محتوا) جامعه ی آماری کتب مطالعات اجتماعی ابتدایی کشور بود که از این جامعه ، کتب مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی برای مطالعه انتخاب شدند. شیوه ی نمونه گیری در بخش دوم نمونه گیری هدفمند بود، چرا که انتظار می رود کتب انتخابی بیشتر پوشش دهنده ی گردشگری باشند .

روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش از چند ابزار گردآوری اطلاعات به شرح زیر استفاده شد :

الف) سیاهه ی تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ، که این سیاهه بر اساس مطالعات نظری پژوهش درباره گردشگری و برای سه بعد شناختی ، عاطفی و مهارتی تنظیم شد .

ب) سیاهه تحلیل تصاویر کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی .

روایی و پایایی ابزارها

برای بررسی روایی محتوایی و صوری، سیاهه‌ها در اختیار 10 تن از اساتید علوم تربیتی و کارشناسان سازمان میراث فرهنگی قرار گرفت و پس از اخذ نظرات آن‌ها تجدید نظرهایی به عمل آمد و فهرست نهایی آن تنظیم شد. به منظور اطمینان از پایایی تحلیل محتوا، سیاهه‌ها در اختیار یک کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی قرار داده شد که به صورت موازی و همگام با محقق برنامه درسی مذکور را تحلیل محتوا نمایند. مقدار ضریب همسانی بین اندازه‌گیری‌های مستقل دو محقق حدود 0/82 برآورد شد که نشان از پایایی ابزار مورد استفاده دارد.

روش تحلیل داده‌ها

به منظور تحلیل داده‌های حاصل از سیاهه‌های تحلیل محتوای کتب درسی و تحلیل تصاویر از روش تحلیل محتوا استفاده شد. واحد تحلیل جملات موجود در متن کتاب‌های درسی و تصاویر موجود در کتاب‌های درسی بود. پس از مطالعه‌ی هر صفحه، جملات و تصاویر مربوط به مؤلفه‌های مورد نظر مشخص گردید و در سیاهه‌های مربوط وارد شد و در نهایت نسبت به محاسبه‌ی فراوانی، درصد و میانگین و تفسیر و تحلیل یافته‌ها اقدام شد.

یافته‌های پژوهش

1- اولین سؤال پژوهش این بود که میزان توجه به توریسم در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه چهارم چگونه است؟

به منظور تحلیل، کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته است. این تحلیل با استفاده از سیاهه‌ی تحلیل انجام شده است. تشریح پاسخ به سؤال پژوهشی فوق همراه با جدول مربوطه در ادامه می‌آید.

جدول (1) تحلیل کتاب مطالعات پایه چهارم

اولین کنفرانس ملی یافته‌های نوین

حوزه یاددهی و یادگیری

تصاویر		جملات								پایه مورد تحلیل
		مجموع		بعد عملکردی		بعد عاطفی		بعد شناختی		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	مؤلفه های مورد تحلیل
27/58	24	16/60	40	10/52	4	12/90	4	18/60	32	
17/24	15	13/27	32	13/16	5	19/35	6	12/20	21	جاذبه های طبیعی
5/75	5	7/88	19	10/53	4	9/67	3	6/98	12	اماکن و شخصیت های مذهبی
6/90	6	4/98	12	7/89	3	0	0	5/23	9	وسایل حمل و نقل مسافرتی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اماکن پذیرایی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	اماکن ورزشی
11/49	10	10/78	26	13/15	5	12/90	4	9/88	17	ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس
8/04	7	9/95	24	5/26	2	9/67	3	11/04	19	مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست
4/60	4	3/32	8	0	0	0	0	4/65	8	آثار و نتایج اقتصادی گردشگری
9/19	8	8/71	21	7/89	3	12/90	4	8/14	14	آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری
2/99	2	2/48	6	0	0	0	0	3/49	6	آثار و نتایج سیاسی گردشگری
0	0	9/12	22	13/16	5	0	0	9/88	17	آثار و نتایج بهداشتی گردشگری
5/74	5	8/29	20	10/52	4	16/13	5	6/39	11	آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری
1/14	1	4/56	11	7/89	3	6/45	2	3/49	6	گردشگری از نگاه دین اسلام
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	فرهنگ و مذهب اقوام مختلف
100	87	100	241	100	38	100	31	100	172	مجموع جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری
209		867								مجموع کل جملات و تصاویر مندرج در کتاب درسی
41/63		27/80		4/38		3/57		19/84		درصد جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری

آن چنان که در جدول (1) مشاهده می‌شود، در کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم از مجموع 867 جمله به میزان 19/84 درصد به بعد شناختی، 3/57 درصد به بعد عاطفی و 4/38 درصد به بعد عملکردی و در مجموع 27/80 و در بخش تصاویر مجموعاً 41/63 درصد به مؤلفه‌های توریسم توجه شده است.

در بعد شناختی مؤلفه‌های جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری با 18/60 درصد از بیشترین میزان توجه و مؤلفه‌های گردشگری از نگاه دین اسلام و آثار و نتایج سیاسی گردشگری با 3/49 درصد از کمترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند. مؤلفه‌های اماکن پذیرایی و اماکن ورزشی و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف مورد بی توجهی قرار گرفته‌اند و مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی، مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، وسایل حمل و نقل مسافرتی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بعد عاطفی مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی با 19/35 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های وسایل حمل و نقل مسافرتی، اماکن پذیرایی، اماکن ورزشی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه‌های آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست و گردشگری از نگاه دین اسلام به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بعد عملکردی مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری با 13/16 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های اماکن پذیرایی، اماکن ورزشی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، آثار و نتایج سیاسی گردشگری و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه‌های جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، وسایل حمل و نقل مسافرتی، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، گردشگری از نگاه دین اسلام و مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بخش تحلیل تصاویر مؤلفه‌های جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری با 27/58 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های اماکن پذیرایی، اماکن ورزشی، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف توجهی نشده و سایر مؤلفه‌ها زیاد مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

2- دومین سؤال پژوهش این بود که میزان توجه به توریسم در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم چگونه است؟

به منظور تحلیل، کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته است. این تحلیل با استفاده از سیاهه‌ی تحلیل انجام شده است. تشریح پاسخ به سؤال پژوهشی فوق همراه با جدول مربوطه در ادامه می‌آید.

جدول (2) تحلیل کتاب مطالعات پایه پنجم

اولین کنفرانس ملی یافته های نوین

حوزه یاددهی و یادگیری

تصاویر		جملات								پایه مورد تحلیل
		مجموع		بعد عملکردی		بعد عاطفی		بعد شناختی		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	مؤلفه های مورد تحلیل
13/40	13	17/51	41	19/51	8	17/14	6	17/08	27	
11/34	11	15/38	36	14/63	6	11/43	4	16/45	26	جاذبه های طبیعی
6/18	6	4/27	10	4/87	2	8/57	3	3/16	5	اماکن و شخصیت های مذهبی
21/65	21	13/24	31	7/31	3	14/28	5	14/56	23	وسایل حمل و نقل مسافرتی
5/15	5	3/85	9	2/44	1	5/71	2	3/79	6	اماکن پذیرایی
2/06	2	2/13	5	0	0	0	0	3/16	5	اماکن ورزشی
7/21	7	11/11	26	12/19	5	8/57	3	11/39	18	ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس
0	0	3/85	9	7/31	3	5/71	2	2/53	4	مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست
9/28	9	2/13	5	4/87	2	0	0	1/90	3	آثار و نتایج اقتصادی گردشگری
0	0	4/70	11	4/87	2	8/57	3	3/80	6	آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری
7/21	7	2/13	5	2/44	1	0	0	2/53	4	آثار و نتایج سیاسی گردشگری
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	آثار و نتایج بهداشتی گردشگری
3/09	3	5/13	12	4/87	2	8/57	3	4/43	7	آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	گردشگری از نگاه دین اسلام
13/40	13	14/52	34	14/63	6	11/43	4	15/18	24	فرهنگ و مذهب اقوام مختلف
100	97	100	234	100	41	100	35	100	158	مجموع جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری
194				1128						مجموع کل جملات و تصاویر مندرج در کتاب درسی
50		20/74		3/63		3/10		14/01		درصد جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری

آن چنان که در جدول (2) مشاهده می‌شود، در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم از مجموع 1128 جمله به میزان 14/01 درصد به بعد شناختی، 3/10 درصد به بعد عاطفی و 3/63 درصد به بعد عملکردی و در مجموع 20/74 و در بخش تصاویر مجموعاً 50 درصد به مؤلفه‌های توریسم توجه شده است.

در بعد شناختی مؤلفه‌های جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری با 17/08 درصد از بیشترین میزان توجه و مؤلفه‌های آثار و نتایج اقتصادی گردشگری با 1/90 درصد از کمترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند. مؤلفه‌های آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام مورد بی توجهی قرار گرفته‌اند و مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی، فرهنگ و مذهب اقوام مختلف، وسایل حمل و نقل مسافرتی، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، اماکن پذیرایی، آثار و نتایج اجتماعی- فرهنگی گردشگری، اماکن ورزشی، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست، آثار و نتایج سیاسی گردشگری به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بعد عاطفی مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی با 17/14 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های اماکن ورزشی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، آثار و نتایج سیاسی گردشگری، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه‌های وسایل حمل و نقل مسافرتی، جاذبه‌های طبیعی، فرهنگ و مذهب اقوام مختلف، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، اماکن پذیرایی و مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بعد عملکردی مؤلفه‌های جاذبه‌های تاریخی، باستانی و هنری با 19/51 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های اماکن ورزشی و آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه‌های جاذبه‌های طبیعی، فرهنگ و مذهب اقوام مختلف، ارزش‌ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی، وسایل حمل و نقل مسافرتی، مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست، اماکن و شخصیت‌های مذهبی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، اماکن پذیرایی و آثار و نتایج سیاسی گردشگری به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده‌اند.

در بخش تحلیل تصاویر مؤلفه‌های وسایل حمل و نقل مسافرتی با 21/65 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه‌های مسافرت و فرهنگ مهمان‌نوازی و پذیرش توریست، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام توجهی نشده و سایر مؤلفه‌ها زیاد مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

3- سومین سؤال پژوهش این بود که میزان توجه به حقوق بشر در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم چگونه است؟

به منظور تحلیل، کتاب مطالعات پایه ششم ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته است. این تحلیل با استفاده از سیاهه‌ی تحلیل انجام شده است. تشریح پاسخ به سؤال پژوهشی فوق همراه با جدول مربوطه در ادامه می‌آید.

جدول (3) تحلیل کتاب مطالعات پایه ششم

اولین کنفرانس ملی یافته‌های نوین

حوزه یاددهی و یادگیری

تصاویر		جملات								پایه مورد تحلیل
		مجموع		بعد عملکردی		بعد عاطفی		بعد شناختی		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	مؤلفه های مورد تحلیل
12/99	10	15/69	35	16/28	7	18/93	7	14/68	21	جاذبه های تاریخی ، باستانی و هنری
18/18	14	15/69	35	9/29	4	16/22	6	17/48	25	جاذبه های طبیعی
5/19	4	7/62	17	11/63	5	10/81	4	5/60	8	اماکن و شخصیت های مذهبی
10/39	8	8/07	18	9/29	4	8/11	3	7/69	11	وسایل حمل و نقل مسافرتی
2/59	2	2/24	5	0	0	0	0	3/50	5	اماکن پذیرایی
2/59	2	3/59	8	0	0	0	0	5/60	8	اماکن ورزشی
6/49	5	8/96	20	11/63	5	10/81	4	7/69	11	ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس
7/92	6	5/83	13	6/98	3	5/40	2	5/60	8	مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست
10/39	8	4/93	11	6/98	3	0	0	5/60	8	آثار و نتایج اقتصادی گردشگری
5/19	4	4/93	11	0	0	5/40	2	6/29	9	آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری
0	0	3/14	7	0	0	0	0	4/89	7	آثار و نتایج سیاسی گردشگری
3/89	3	6/27	14	9/29	4	8/11	3	4/89	7	آثار و نتایج بهداشتی گردشگری
5/19	4	6/72	15	11/63	5	10/81	4	4/20	6	آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	گردشگری از نگاه دین اسلام
9/09	7	6/27	14	6/98	3	5/40	2	6/29	9	فرهنگ و مذهب اقوام مختلف
100	77	100	223	100	43	100	37	100	143	مجموع جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری
187				1166						مجموع کل جملات و تصاویر مندرج در کتاب درسی
41/17		19/12		3/69		3/17		12/26		درصد جملات و تصاویر مرتبط با گردشگری

آن چنان که در جدول (3) مشاهده می شود، در کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم از مجموع 1166 جمله به میزان 12/26 درصد به بعد شناختی، 3/17 درصد به بعد عاطفی و 3/69 درصد به بعد عملکردی و در مجموع 19/12 و در بخش تصاویر مجموعاً 41/17 درصد به مؤلفه های توریسم توجه شده است.

در بعد شناختی مؤلفه های جاذبه های طبیعی با 17/08 درصد از بیشترین میزان توجه و مؤلفه های امکان پذیرایی با 3/50 درصد از کمترین میزان توجه برخوردار بوده اند. مؤلفه های گردشگری از نگاه دین اسلام مورد بی توجهی قرار گرفته و مؤلفه های جاذبه های تاریخی، باستانی و هنری، وسایل حمل و نقل مسافرتی، ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، فرهنگ و مذهب اقوام مختلف، مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست، امکان ورزشی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، امکان و شخصیت های مذهبی، آثار و نتایج سیاسی گردشگری، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری و آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده اند.

در بعد عاطفی مؤلفه های جاذبه های طبیعی با 18/93 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه های امکان پذیرایی، امکان ورزشی، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری، آثار و نتایج سیاسی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه های جاذبه های طبیعی، امکان و شخصیت های مذهبی، ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، وسایل حمل و نقل مسافرتی، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده اند.

در بعد عملکردی مؤلفه های جاذبه های تاریخی، باستانی و هنری با 16/28 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه های امکان پذیرایی، امکان ورزشی، آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی گردشگری، آثار و نتایج سیاسی گردشگری و گردشگری از نگاه دین اسلام اصلاً توجهی نشده است و مؤلفه های امکان و شخصیت های مذهبی، ارزش ها و آثار پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، آثار و نتایج زیست محیطی گردشگری، جاذبه های طبیعی، وسایل حمل و نقل مسافرتی، آثار و نتایج بهداشتی گردشگری، مسافرت و فرهنگ مهمان نوازی و پذیرش توریست، آثار و نتایج اقتصادی گردشگری و فرهنگ و مذهب اقوام مختلف به ترتیب از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده اند.

در بخش تحلیل تصاویر مؤلفه های جاذبه های طبیعی با 18/18 درصد از بیشترین میزان توجه برخوردار بوده و به مؤلفه های گردشگری از نگاه دین اسلام و آثار و نتایج سیاسی گردشگری توجهی نشده و سایر مؤلفه ها زیاد مورد توجه قرار نگرفته اند.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس مطالعات انجام شده و تحلیل صورت گرفته از کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی می توان به نتایج کلی زیر اشاره نمود:

1- با توجه به تجزیه و تحلیل صورت گرفته، نتایج حاصل بیانگر این است که از 3161 جمله ی مندرج در کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ی دوم ابتدایی، در بعد شناختی پایه ی چهارم با 19/84 درصد دارای بیشترین میزان توجه بوده و پایه های پنجم و ششم با 14/01 و 12/26 درصد در رده های بعدی قرار دارند. در بعد عاطفی پایه ی چهارم با 3/57 درصد از میزان توجه بیشتری برخوردار است و پایه های ششم و پنجم با 3/17 و 3/10 درصد کمتر از پایه ی چهارم مورد توجه قرار گرفته اند. در بعد عملکردی پایه ی چهارم با 4/38 درصد از میزان توجه بیشتری برخوردار است و پایه های ششم و پنجم با 3/69 و 3/63 درصد، کمتر از پایه ی

چهارم مورد توجه قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از تحلیل تصاویر کتب درسی حاکی از آن است که از مجموع 590 تصویر موجود، تصاویر مرتبط با توریسم در پایه چهارم 41/63 درصد، پایه پنجم 50 درصد و پایه ششم 41/17 درصد و در مجموع 44/23 درصد بوده است.

2- نتایج حاصل از این تحقیق و نتایج پژوهش‌های دیگر (نجات کیانی، 1386، محبوب بشری، 1386 و محمدیان، 1389) بیانگر این است که میزان توجه به مفاهیم مرتبط با توریسم در برنامه‌ی درسی مقاطع مختلف تحصیلی بیشتر در بعد شناختی بوده و نیازمند آن است که جهت نهادینه شدن ارزش‌ها و مفاهیم مرتبط با توریسم در بازنگری مجدد برنامه درسی ابعاد عاطفی و عملکردی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

3- با توجه به تهاجم فرهنگی کشورهای غربی و گسترش توریسم چهار S، مؤلفه‌ی توریسم از نگاه دین اسلام مورد توجه چندانی قرار نگرفته که این امر باعث می‌شود نوجوانان به راحتی توریسم به سبک غرب را بپذیرند و به علت عدم آگاهی‌های لازم هیچ مقایسه و تحلیلی در ذهن آن‌ها صورت نمی‌گیرد و زمینه‌ی لازم برای پذیرش و گسترش توریسم چهار S مهیا می‌شود که قطعاً تبعات اجتماعی- فرهنگی، سیاسی و اقتصادی زیانباری را به همراه خواهد داشت. بنابر این توجه به این موضوع و لحاظ کردن آن به شیوه‌ای مناسب در برنامه‌ی درسی امری ضروری است.

4- با توجه به جاذبه‌های فراوان توریستی در کشور ایران و میزان پذیرش گردشگر، نیاز است که علاوه بر تجدید نظر در برنامه‌ی درسی آشکار، تعاطلی افکار میان برنامه ریزان درسی و کارشناسان حوزه‌ی توریسم بیشتر صورت پذیرد تا شاهد طراحی و تدوین محتوایی مناسب جهت رشد صنعت توریسم و نهادینه کردن ارزش‌ها و جاذبه‌های آن در نوجوانان باشیم.

5- آن‌چنان که مشاهده گردید در بررسی کتب هر سه پایه تحصیلی بعد شناختی از بیشترین فراوانی توجه برخوردار بوده و ابعاد دیگر مورد بی توجهی یا کم توجهی قرار گرفته‌اند. بر این اساس طراحان و برنامه ریزان درسی بایستی نگاه متعادل به ابعاد شناختی، عاطفی و عملکردی را به منظور رشد همه جانبه‌ی شخصیت یادگیرنده در دستور کار قرار دهند.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد‌های کاربردی و اجرایی

1- با عنایت به طرح پیشنهادی، مؤلفه‌های مطرح شده در اهداف، محتوا و رهنمودهای تدریس و ارزشیابی می‌تواند در برنامه درسی متناسب با پیشرفت توریسم مورد ملاحظه قرار گیرد.

2- آن‌چنان که مشخص گردید در همه‌ی عناصر برنامه درسی بعد شناختی از بیشترین فراوانی برخوردار بوده و ابعاد دیگر به نسبت کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند، بر این اساس نیاز است در طراحی برنامه‌ی درسی نگاه متعادل به منظور رشد همه جانبه به ابعاد شناختی، عاطفی و عملکردی در دستور کار قرار گیرد.

3- جهت افزایش سطح دانش معلمان، دوره‌های ضمن خدمت متناسب با برنامه پیشنهادی در دستور کار مسئولان وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد.

پیشنهادهای پژوهشی

- 1- جایگاه توریسم در عناصر برنامه درسی دوره های مختلف تحصیلی مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد .
- 2- دانش ، نگرش و مهارت های حرفه ای معلمان برای اجرای برنامه درسی پیشنهادی متناسب با پیشرفت توریسم مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد .

منابع و ماخذ

- پاپلی یزدی ، محمد حسین و سقایی ، مهدی . (1386) . گردشگری (ماهیت و مفاهیم) . تهران : سمت .
- حیدری چپانه ، رحیم . (1387) . مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری . تهران : سمت .
- رحیم پور ، علی و موسوی ، سید داوود . (1379) . سیمای جهانگردی اسلامی . تهران : نشر محیا .
- رنجبریان ، بهرام . (1379) . برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه ای . اصفهان : انتشارات جهاد دانشگاهی واحد صنعتی .
- رنجبریان ، بهرام و زاهدی ، محمد . (1386) . خدمات صنعت گردشگری . تهران : چهار باغ .
- رنجبریان ، بهرام و زاهدی ، محمد . (1387) . شناخت گردشگری . تهران : چهار باغ .
- زکی ، محمد علی . (1387) . بررسی و تحلیل محتوای پایان نامه های جهانگردی در ایران . فصلنامه علوم و فن آوری اطلاعات ، دوره ی 24 ، شماره 1 ، صص 51 تا 78 .
- سند چشم انداز توسعه سازندگی جمهوری اسلامی ایران . (1387) . سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران .
- شالچیان ، طاهره . (1372) . دیدگاههای اسلام در مورد سیر و سیاحت . مجموعه مقالات اولین سمینار ایرانگردی و توسعه ، تهران ، صص 54- 68 .
- ضرغام ، حمید . (1376) . راهکارهای توسعه ی جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران . مجموعه مقالات نخستین همایش جهانگردی و جمهوری اسلامی ایران ، جلد 1 ، کیش ، صص 19 تا 37 .
- ضیایی ، محمود و میرزایی ، روزبه . (1386) . واژگان تخصصی فراغت ، گردشگری و هتلداری . تهران : ترمه .
- عبدالملکی ، رضا و بهکمال ، بهشید . (1387) . نقش فن آوری اطلاعات در توسعه ی صنعت گردشگری . مشهد : انتشارات سازمان میراث فرهنگی .

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .

قلتاش ، عباس . (1388) . نقد و بررسی رویکردهای تربیت شهروندی در برنامه درسی دوره ابتدایی ایران به منظور ارائه طرح پیشنهادی برنامه درسی تربیت شهروندی . پایان نامه دوره ی دکتری تخصصی ، چاپ نشده ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان) کاظمی ، مهدی . (1386) . مدیریت گردشگری . تهران : سمت .

محبوب بشری ، محسن . (1386) . تعیین و جایگاه توریسم با بررسی و تحلیل محتوای کتب جغرافیای دوره ی راهنمایی تحصیلی . پایان نامه کارشناسی ارشد ، چاپ نشده ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات .

محمدیان ، یوسف . (1389) . بررسی میزان توجه به توریسم در برنامه درسی علوم انسانی دوره راهنمایی تحصیلی ایران . پایان نامه کارشناسی ارشد ، چاپ نشده ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت .

نجات کیانی ، علی . (1386) . بررسی جایگاه توریسم در محتوای کتب درسی دوره ی ابتدایی . پایان نامه کارشناسی ارشد ، چاپ نشده ، دانشگاه شهید بهشتی تهران .

همایون ، محمد هادی . (1376) . جهانگردی و ارتباط میان فرهنگی . مجموعه مقالات نخستین همایش جهانگردی و جمهوری اسلامی ایران ، جلد 1 ، کیش ، صص 72 تا 99 .

Airey , D . & Tribe , J . (2005) . **An International Handbook of Tourism Education** . University of surrey , UK .

Burns , P. M . & Novelli , M . (2007) . **Tourism and Politics , global frame works and local realities** . University of Brighton , UK .

Kaomea , J . A . (1998) . **Colonialism and Tourism in hawai's Elementary textbook** .

Lockwood , A . & Medlik , s . (2001) . **Tourism and Hospitality in the 21st century** . University of british .

Olsson , A . & Martinsson , M . L . (2007) . **Power and the Tourism Curriculum** . Helsingborg , Sweden .